

№ 791 / 07. 10. 2021

РЕЦЕНЗИЯ

относно: защита на дисертационен труд от доц. д-р **ВАСИЛ НИКОЛАЕВ КИРОВ**

на тема: „Гъвкавост и несигурност. Социологически анализ на труда и заетостта в България, 1989 - 2019“

за: придобиване на научната степен „доктор на науките“ в Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, научна специалност „Социология“

от: проф. д.с.н. **Таня Бойчева Чавдарова**, катедра „Социология“, СУ „Св. Климент Охридски“, назначена за член научно жури със заповед РД 09-348/ 27. 07. 2021 г. на Директора на ИФС-БАН

1. Общо описание на представените материали

Доц. д-р Васил Киров представя за защита дисертационен труд в общ обем от 321 страници. Той се състои от увод, шест глави, заключение и библиография, в която са посочени 233 заглавия на български, английски и френски език. Оформени са 22 таблици и шест фигури.

Дисертацията на доц. Киров е посветена на един от най-важните проблеми на съвременната социология на труда – този за нарастващата в световен мащаб гъвкавост и връзката ѝ с несигурността на труда. Тя се фокусира върху начина, по който този феномен се проявява в България в периода 1989-2019 г. Тезата на автора е, че у нас се увеличава гъвкавостта и несигурността на пазара на труда и това е резултат от „приватизацията, глобализацията и дигитализацията“ (стр. 23). Според него специфичното проявление на феномена „зависи както от нормите и прилагането им от държавата и социалните партньори, така и от особеностите и контекста на отделните сектори и групи работна сила (пак там). За да докаже своята теза, доц. Киров разгръща в първа глава теоретичната рамка чрез проясняване на понятията за гъвкавост, несигурност и качество на труда. Във втора глава изследването се поставя в

историческия контекст на развитието на социологията на труда като дисциплина в България. Следващите четири глави представляват анализ на отделни проявления на нарастващата гъвкавост и несигурност на труда у нас чрез: промените в индустриалните отношения (гл. III) , преструктурирането на глобалните вериги на стойността в конкретни браншове (гл. IV), секторен анализ на гъвкавостта и контрапункта между уязвимия нискоквалифициран труд (гл. V) и дигиталните форми на заетост (гл. VI). Последните четири глави се основават на данни от четири международни европейски изследвания с участието на автора, всяко от които е използвало метода „изследване на случаи“ чрез интервюта. Съвкупно дисертацията се базира на над 16 изследвания на случаи и над 260 интервюта. В последната глава са използвани и количествени методи чрез провеждане на онлайн анкети. Доминирането на качествени методи насочва към анализ на гъвкавостта на труда основно на микрониво.

За целите на защита са представени са 24 публикации. Те включват една книга в съавторство на български език и 23 статии. Преобладаващата част от статиите (21) са на чужд език (16 на английски, пет на френски език), а две са на български език. Доминират главите в сборници в престижни международни издания (15), а шест са статиите в международни списания. Единадесет от представените статии са авторови, а 12 статии са написани в съавторство. Представени са десет разделителни протокола, указващи авторовите дялове.

Всички публикации са в предметната област на дисертацията. Преобладават социологическите анализ на явления, свързани с индустриалните отношения (16): процесите на колективното договаряне и социалния диалог и връзката между условия на труд, качество на труда и характер на индустриалните отношения. Други разисквани теми са: гъвкавост и несигурност на труда (една книга и статия); регламентация на минималните доходи (две статии) и по една статия е посветена на проблеми на социологията на труда, организацията на труда, професионалното обучение и на методологически въпроси. В повечето случаи публикациите са посветени на българския случай или поставят България в сравнителната перспектива на други източноевропейски страни. Тази внушителна по обем продукция е създадена през последните девет години.

2. Обща характеристика на научната дейност на кандидата

Дисертационният труд на доц. Киров е закономерен резултат от неговото успешно научно развитие. През 2015 г. той придобива Магистърска степен по *Управление на заетостта и социално развитие на предприятието* от Sciences Po, Париж. В периода 2000-2002 г. В. Киров защитава докторат на тема: "Приватизираното предприятие в България" както пред българско, така и пред френско жури (съответно: Институт по социология при БАН; Sciences Po). За него той получава наградата на БАН "Марин Дринов" за млади учени. От 2000 г. В. Киров работи в Институт по философия и социология при БАН, където през 2012 г. се хабилитира като доцент. В по-ранни периоди е заемал изследователска позиция в CNRS в Париж и в Института за социални и синдикални изследвания на КНСБ. От 2012 г. до момента доц. Киров е асоцииран изследовател към Европейски синдикален институт в Брюксел.

Предоставеният пълен списък на публикациите, включващ 60 заглавия, свидетелства за изключително активна публикационна дейност. Доц. Киров е автор на една монография и съавтор на други четири книги, една от които издадена в чужбина. Съ-съставител е на специален брой на сп. Социологически проблеми и на четири книги на английски език, три от които издадени в престижните издания Palgrave и Routledge. Доц. Киров има 16 статии в международни индексирани/реферирани списания и 18 глави от книги, издадени в чужбина. Големият брой на публикации в съавторство свидетелства за една забележително добра включеност на доц. Киров в международни научни мрежи.

За високата съпричастност на доц. Киров към научния живот красноречиво говорят множеството форми на неговата научна активност:

- Участие в 44 изследователски, експертни и образователни проекти, в шест от които доц. Киров е ръководител на българския екип. Сравнително голяма част от проектите са международни и финансирани от европейски институции;
- 80 доклада на конференции/семинари в различни европейски страни, включително и 18 академични лекции като основен говорител;
- Участие в организацията/научните комитети на над 15 конференции у нас и в чужбина.
- Значима специализация като старши изследовател по програма Мари Кюри в

Университет Еври-Вал-Десон (2012-2014); и други три по-кратки специализация в Люксембург и Париж.

Експертната и консултантска дейност на доц. Киров също е много богата. Той е имал експертни функции за редица национални и международни институции, вкл. за Европейската комисия за въздействието на дигитализацията върху трудовите пазари на ЕС (2018–2019), както и за Европейска фондация за подобряване на условията на живот и труд (2013-2018: Европейско изследване на компаниите, Европейското изследване на условията на труд). Доц. Киров е член на редколегиите на списанията *Work, Organisation, Labour and Globalisation* и *European Journal of Workplace Innovation* и е бил привличан за оценител на международни проекти на високо ниво, както и за член на научни журита.

Впечатлява интензивността на изследователската работа и кохерентността на научните интереси, които постоянно вярват във времето се центрират върху социологията на труда и организациите и индустриалните отношения. Това очевидно е основата на систематичния и категоричен изследователски възход, осъществен от един талантлив и амбициозен учен.

3. Учебна дейност

В различни периоди след 2006 г. доц. Киров е преподавал в няколко висши училища и е изнасял отделни лекции в университети в Швеция, Люксембург, Франция, Белгия, Испания. В периода от 2005 до 2013 г. той водеше курс „Организационна диагностика и консултиране“ в ръководената от мен Магистърска програма “Трудови пазари и развитие на човешките ресурси”, Софийски университет “Св. Климент Охридски”. Курсът се радваше на отличен прием от студентите, с което той допринесе за развитието на програмата, включително и като ръководител на три магистърски тези. Също така, той е водил курс „Индустриални отношения“ в бакалавърска програма по социология на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (2014); “Introduction to sociology – the example of postcommunist societies” в Sciences Po à Dijon (от 2008); магистърски курс “Evolution of the enterprise in Central and Eastern Europe” в ENSAM – Cluny, France (2006-2010).

Преподавателският път на доц. Киров плътно отразява неговите изследователски

интереси в областта на социология на труда и организациите. В тези полета той е ръководител на трима докторанти и един постдокторант в ИФС-БАН. Също така той е организирал Лятно училище за докторанти по социология от балканските страни (2005) и Лятна школа по програма COST (2012) и е бил ангажиран с консултации на докторанти в няколко летни училища в Европа. Това е един респектиращ принос за израстването и развитието на ново поколение учени в посочените полета.

4. Характер на научните постижения и приноси

Научното творчество на доц. Киров в цялостността на представените публикации представлява принос към развитието на съвременната социология на труда. Още повече това е важно в български контекст, тъй като съвременни изследвания на български автори в тази област не изобилстват, особено на фона на развитието на дисциплината преди 1989 г. Няма да е пресилено да се каже, че със своето систематично усилие доц. Киров отстоява значимостта на това социологическо поле у нас. Ще посоча няколко по-конкретни приноса, които според мен дават най-добра представа за качествата на защитавания дисертационен труд.

Първо, приносен характер има приложението на концептуализацията на Флекер и сътр. (Flecker et al. 2008) относно типовете и видовете гъвкавост в отделните емпирични изследвания. Анализирани са цифровата и функционалната гъвкавост (и двете като вътрешна и външна гъвкавост) и теоретичната рамка е приложена към анализа на формите на гъвкавост в серия от конкретни сектори. Този анализ дава възможност да се открие значимостта на секторната специфика като изключително значим фактор за гъвкавостта на труда. Приносен характер има и сравнителният анализ на възприятията и интересите на работодателя и работника от различните форми на гъвкавостта на труда.

Второ, проблемите на гъвкавостта и несигурността на труда са осветени през изключително важният за съвременния пазар на труда контрапункт между нискоквалифицирания и дигиталния труд; между традиционните индустриални сектори и новите високотехнологични сектори. Това позволява ярко да се открият разликите във възприемането на гъвкавостта и несигурността при работници с коренно различна квалификация и да се докаже тезата, че гъвкавостта в голяма степен зависи от

съдържанието на труда. Анализът на принудителния характер на гъвкавостта на труда на заетите с нискоквалифициран труд поставя въпроса за доминиращия характер на гъвкавостта на труда у нас, там където тя е налице. Проведен е многопластов анализ на работа от разстояние през призмата на плюсовете и минусите на формите на гъвкавост, които тя позволява.

Трето, проблемите на отслабващата синдикализация и намаляващата значимост на индустриалните отношения, в частност на колективните трудови договори, у нас са детайлно прояснени и убедително е открито тяхната роля като фактор за нарастващата несигурност на труда в България. По-специално тази роля е осветена чрез някои неформални практики на компании, обвързани в глобални вериги на стойността, заобикалящи институционалните правила в сферата на труда. С това се откроява и по-общият ефект на глобализацията като „лост“ за пренос на нежелана гъвкавост (особено при нетипичните форми на труд) и несигурност на пазара на труда в България.

В светлината на изтъкнатото, дисертацията има по мое мнение безспорна познавателна и практическа стойност. Приведените в нея емпирични данни са ценен източник на информация и теоретическа рефлексия и могат да подпомогнат днешните и бъдещите изследователи на проблемите на труда.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Научните резултати на доц. Киров се квантифицират в $h\text{-Index}=11$ на цитируемост. Google Scholar отброява 402 цитирания срещу името му, което определя $I10\text{-index}=11$. Справката за цитирани трудове, изготвена от доц. Киров, сочи, че той е бил цитиран от утвърдени автори в престижни международни списания и издателства. Посочените резултати свидетелстват, че научните публикации на дисертанта са намерили много добро отражение и прием в нашата и чуждестранната литература.

6. Критични бележки

Както всяка друга работа, и предложеният за рецензиране дисертационен труд е естествено да събуди редица въпроси и бележки, които няма как да се изложат в пълнота. Тук бих искала да се ограничи до два основни коментара, възникнали по

повод на дисертацията.

Първо, струва ми се, че е не е достатъчно добре прояснено мястото на концептуализацията на т.нар. „нормативна гъвкавост“ в цялостната логика на дисертацията. Нормативната регулация на гъвкавостта е представена само най-общо в гл. I, а тя предполага по-детайлен анализ на макрониво, какъвто липсва. На отделни места в текста се дискутира административния капацитет на държавата да налага спазването на правилата, но това е спорадичен елемент, който не е прокаран последователно в дисертацията.

Второ, не ми се струва изпълнена докрай заявката за съдържателен анализ на интереса към гъвкавостта на труда в българската социология на труда в гл. II (стр. 27, 62). Главата е по-скоро насочена към един институционален преглед на развитието на социологията на труда у нас. Това е само по себе си ценно начинание, но, в контекста на поставените дисертационни цели, ми се струва, че се излиза извън логиката на текста.

Направените коментари не омаловажават високата стойност на дисертацията. Ще се радвам, ако те биха били полезни на автора в бъдещата му работа.

7. Лични впечатления

Имам отлични преки впечатления от работата на доц. Киров като преподавател в споменатата магистърска програма в СУ „Св. Кл. Охридски“. На редица конференции съм имала възможността да наблюдавам отблизо подхода му като изследовател. Доц. Киров е колега, отличаващ се с висок професионализъм и завидна работоспособност. Неговите усилия срещат широко международно признание.

8. Заключение

Дисертационният труд на доц. д-р Васил Киров „Гъвкавост и несигурност. Социологически анализ на труда и заетостта в България, 1989-2019“ отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и на Правилника за прилагането му, както и на допълнителните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични

длъжности в ИФС при БАН за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в професионалното направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ и като член на Научното жури аз ще гласувам **ЗА** присъждането на автора на тази степен.

7 октомври 2021 г.

гр. София

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. д.с.н. Таня Чавдарова)